

Дисципліна
**«Економіка та організація
виробництва матеріалів»**

Викладач – Берладір Христина Володимирівна

Тема 5 «Собівартість продукції»

5.1 Поняття собівартості продукції

Собівартість продукції (виробів, робіт, послуг) – це виражені у грошовій формі поточні витрати підприємства на її виробництво і збут.

Перелік включених у собівартість поточних витрат визначений Законом України «Про оподаткування прибутку підприємств».

Витрати плануються і враховуються за двома напрямками:

- **економічними елементами**, тобто економічно однорідними видами витрат (наприклад, матеріали, зарплата, амортизація ін.) – *кошторис витрат*;
- **калькуляційними статтями**, тобто залежно від місця (сфер виробничої діяльності) виникнення витрат – *калькуляція*.

Обидва види обліку витрат (як кошторис, так і калькуляція) необхідні в економічній діяльності підприємства, тому що виконують різні функції.

5.2 Характеристика кошторису витрат

Кошторисом витрат називається повне зведення витрат на виробництво і реалізацію продукції, згруповане за економічно однорідними елементами.

Основними статтями кошторису витрат є:

- 1) матеріальні витрати;
- 2) витрати на оплату праці;
- 3) відрахування на соціальні заходи;
- 4) амортизація;
- 5) інші операційні витрати.

Це групування є єдиним для всієї промисловості.

Відповідно до "Методичних рекомендацій щодо формування собівартості продукції (робіт, послуг) у промисловості до складу "**«Інші операційні витрати»** відносяться:

- витрати на відрядження фізичних осіб;
- витрати на придбання літератури для інформаційного забезпечення господарської діяльності підприємства;
- витрати щодо сплати за участь у семінарах;
- витрати на проведення аудиту;
- витрати на транспортне обслуговування;
- оплата за використання та обслуговування технічних засобів керування;
- витрати на придбання ліцензій та інших спеціальних дозволів, що видані для ведення господарської діяльності;
- витрати на організацію прийомів, презентацій і свят;

- витрати на відшкодування складських, вантажно-розвантажувальних, перевалочних робіт, пакувальних матеріалів;
- витрати на оплату послуг транспортно-експедиційних, страхових та посередницьких організацій;
- витрати на оплату експортного (вивізного) мита та митних зборів;
- витрати, пов'язані з професійною підготовкою або перепідготовкою фізичних осіб підприємства;
- податки, збори та інші обов'язкові платежі;
- витрати підприємства, пов'язані з утриманням та експлуатацією фондів природоохоронного призначення;
- сума сплачених орендарем платежів за користування наданими в оперативний лізинг (оренду) основними засобами, іншими необоротними активами;

- витрати на охорону праці;
- витрати на перевезення працівників до місця роботи і назад;
- витрати, пов'язані з виконанням робіт вахтовим методом;
- витрати, пов'язані з оплатою послуг комерційних банків та інших кредитно-фінансових установ;
- витрати зі страхування ризиків;
- витрати на гарантійний ремонт, гарантійне обслуговування або гарантійні заміни та витрати на утримання гарантійних майстерень;
- витрати на проведення рекламних заходів;

- витрати на оприлюднення річного звіту;
- витрати підприємств – суб'єктів валютного ринку;
- компенсації робітникам (за власний інструмент, особистий транспорт);
- витрати підприємства, пов'язані з випробуваннями якості виробів, деталей, вузлів, встановленими стандартами або технічними умовами;
- інші витрати (втрати від браку, витрати на операції зі скляною тарою, відшкодування заробітку внаслідок каліцтва та іншого ушкодження здоров'я працівника, відрахування на пенсійне забезпечення від вартості послуг сотового мобільного зв'язку тощо);
- інші операційні витрати.

5.3 Групування витрат за статтями калькуляції

Калькуляція (від лат. *calculatio* – рахунок, підрахунок) – це поданий у табличній формі розрахунок витрат на виробництво і збут одиниці продукції (виробів, робіт, послуг) або групи однорідних видів продукції. Як і кошторис витрат, калькуляція складається в грошовій формі.

На відміну від кошторису витрат калькуляційні статті групуються не за економічно однорідними елементами, а за *сферами виробничої діяльності*. Тому до калькуляційної статті можуть належати кілька економічно однорідних видів витрат (наприклад, матеріальні витрати, заробітна плата, амортизація).

Калькуляція є основою для визначення середніх витрат виробництва і реалізації одиниці продукції. На основі цієї величини формується на кожний вид продукції *базова ціна підприємства*.

Виробнича калькуляція містить у собі такі статті витрат:

- сировину і матеріали;
- купівельні напівфабрикати, комплектуючі вироби, роботи і послуги виробничого характеру сторонніх підприємств та організацій;
- паливо й енергію на технологічні цілі;
- зворотні відходи (вираховуються);
- основну заробітну плату основних виробничих робітників;
- додаткову заробітну плату основних виробничих робітників (у % від основної заробітної плати);
- відрахування на соціальні заходи (у % від основної та додаткової заробітної плати);
- витрати на утримання та експлуатацію устаткування (в % від основної заробітної плати);
- загальновиробничі витрати (у % від основної заробітної плати);
- втрати внаслідок технічно неминучого браку;
- інші виробничі витрати (у % від основної заробітної плати);
- попутну продукцію (вираховується).

Крім наведених витрат виробничої собівартості при формуванні ціни важливо враховувати такі статті витрат:

- а) адміністративні витрати (у % від основної заробітної плати);
- б) витрати на збут (у % від виробничої собівартості);
- в) інші операційні витрати.

«Відрахування на соціальні заходи»

вміщують відрахування від суми основної і додаткової зарплати за встановленими ставками:

- на обов'язкове державне соціальне страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності і витратами, зумовленими народженням дитини і похованням (1,5%);
- на державне (обов'язкове) пенсійне страхування (у пенсійний фонд), а також відрахування на додаткове пенсійне страхування (33,2%);
- на обов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття (1,3%);
- на державне (обов'язкове) страхування від нещасних випадків на виробництві і професійних захворювань, що викликали втрату працездатності. Страхові тарифи встановлюються у розмірі від 0,2% до 13,8% залежно від класу професійного ризику виробництва.

«Витрати на утримання і експлуатацію устаткування» вміщують:

- витрати на повне відновлення основних виробничих фондів і капітальний ремонт у вигляді амортизаційних відрахувань;
- суму сплачених орендарем відсотків (винагороди) за використання наданих в оперативну і фінансову оренду основних фондів технологічного призначення;
- витрати на проведення поточного ремонту, технічного огляду і технічне обслуговування устаткування, у тому числі, взятого в тимчасове користування за угодами оперативної оренди (лізингу), за винятком його реконструкції і модернізації;
- витрати на утримання цехових транспортних засобів;
- знос малоцінних необоротних матеріальних активів;
- інші витрати, пов'язані з утриманням і експлуатацією устаткування (зарплата допоміжного персоналу, витрати на електроенергію тощо).

«Загальновиробничі витрати» вміщують:

- витрати, пов'язані з управлінням цеху;
- витрати на службові відрядження у межах норм, передбачених законодавством;
- амортизаційні відрахування від вартості основних виробничих фондів загальноцехового призначення;
- суму сплачених орендарем відсотків (винагороди) за використання наданих в оперативну і фінансову оренду основних фондів загальновиробничого призначення;
- витрати некапітального характеру, пов'язані з удосконаленням технологій і організацією виробництва, поліпшенням якості продукції та ін.;
- витрати допоміжного характеру на обслуговування виробничого процесу;
- податки, збори, пов'язані з виробничим процесом;
- комунальні витрати цеху;
- витрати на підготовку і перепідготовку працівників.

«Адміністративні витрати» вміщують:

- витрати на пожежну і сторожову охорону;
- поточні витрати, пов'язані з утриманням і експлуатацією фондів природоохоронного призначення, платежі за викиди і скидання забруднюючих речовин у навколишнє природне середовище, розміщення відходів і інших небезпечних речовин у межах лімітів;
- витрати, пов'язані з управлінням підприємства;
- витрати на службові відрядження у межах, передбачених законодавством;
- витрати, пов'язані з підготовкою (навчанням) і перепідготовкою кадрів;
- витрати на перевезення працівників до місця роботи і назад;
- витрати на сплату відсотків за фінансові кредити, а також відсотків за товарні і комерційні кредити; витрати, пов'язані зі сплатою відсотків за користування матеріальними цінностями, взятими в оренду (лізинг);
- витрати, пов'язані з оплатою послуг комерційних банків і інших кредитно-фінансових установ;
- податки, відрахування;

«Витрати на збут» вміщують витрати на реалізацію продукції, зокрема:

- на компенсацію складських, вантажно-розвантажувальних, перевалочних, пакувальних, транспортних і страхових витрат постачальника, що включаються у ціну продукції відповідно до базису постачання, передбачених угодою сторін;
- на оплату послуг транспортно-експедиційних, страхових і посередницьких організацій (включаючи комісійну винагороду), вартість яких включається в ціну продукції відповідно до базису постачання, передбачених угодою сторін;
- на сплату експортного (вивізного) мита і митних зборів;
- на рекламу і передпродажну підготовку товарів.

«Інші операційні витрати» вміщують (Положення, 2001):

- витрати на наукові дослідження;
- суму безнадійної дебіторської заборгованості;
- собівартість реалізованих виробничих запасів;
- витрати на утримання об'єктів соціально-культурного призначення;
- штрафи, пені, недоутримання.

5.4 Класифікація статей калькуляції

- **За складом видатків** статті калькуляції поділяються на елементні (прості) і комплексні.

Елементні складаються тільки з одного однорідного економічного елемента і не підлягають подальшому розчленовуванню (сировина і матеріали, основна зарплата виробничих робітників, відрахування на соціальне страхування тощо).

Комплексні складаються з декількох економічно різнорідних елементів, які мають однакове виробниче призначення (витрати на утримання і експлуатацію устаткування, загальновиробничі/цехові витрати тощо).

- **За способом перенесення витрат на собівартість** продукції при її калькулюванні вони поділяються на *прямі* і *непрямі*.

Прямі витрати пов'язані з виробництвом лише даного виду виробу і можуть бути розраховані безпосередньо (прямо), виходячи з обсягу виробленої продукції (основні матеріали, купівельні комплектуючі вироби, основна зарплата основних виробничих робітників).

Непрямі витрати, як правило, пов'язані з виробництвом декількох видів продукції (наприклад, загальновиробничі й адміністративні витрати).

Їх облік у собівартості даної продукції здійснюється побічно: вони беруться у процентному відношенні від прямих видів витрат, неначебто накладаються на них.

Не випадково непрямі витрати називаються ще *накладними*, а прямі – *основними*.

- За ступенем впливу обсягу виробництва на рівень видатків витрати поділяються на *змінні* і *постійні*.

Змінні витрати – це ті види витрат, абсолютна величина яких зростає зі збільшенням обсягу випуску продукції і зменшується з його зниженням. До них належать витрати на сировину і матеріали, купівельні комплектуючі вироби, напівфабрикати, технологічне паливо та енергію, на оплату роботи працівникам, зайнятим у виробництві продукції (робіт, послуг) з відрахуваннями на соціальні заходи, а також інші види витрат.

Постійні – це витрати, абсолютна величина яких зі збільшенням (зменшенням) випуску продукції істотно не змінюється. До них належать витрати, пов'язані з обслуговуванням операцій та управлінням виробничою діяльністю цехів, а також витрати на забезпечення господарських потреб виробництва.